

2 Verhoogde zorg – fase 1

Hoe kan een school omgaan met leerlingen die meer zorg nodig hebben op cognitief vlak? Dit vind je terug in Verhoogde zorg, het tweede deel van het [Specifiek Diagnostisch Protocol Zwakbegaafdheid en verstandelijke beperking](#). Lees dit bij voorkeur samen met [Brede \(preventieve\) basiszorg](#), [Uitbreiding van zorg](#) en het [Theoretisch deel](#) van dit protocol. De protocollen zijn een leidraad voor diagnostiek binnen de onderwijscontext gehanteerd door CLB-teams in samenwerking met scholen. Een Specifiek Diagnostisch Protocol is een concrete vertaling van de algemene handvatten in het [Algemeen Diagnostisch Protocol \(ADP\)](#). Individueel Aangepast Curriculum komt niet aan bod in dit specifiek diagnostisch protocol. Hiervoor verwijzen we naar [fase 3 in het ADP](#).

Inleiding

Op een bepaald moment in de preventieve basiszorg kan het nodig zijn om een stap verder te gaan:

- de aanpak volstaat voorlopig wel, maar de leerkracht merkt zorgwekkende signalen en wil die bespreken (voorbeeld: de leerling is faalangstig of reageert met huilen bij opdrachten);
- de preventieve aanpak in de klas door de leerkracht volstaat niet meer om de leerling te bieden wat hij nodig heeft (voorbeeld: de leerling heeft een te grote leerachterstand ten opzichte van zijn klasgenoten).

Wanneer een leerling op verschillende ontwikkelingsgebieden zoals motoriek, sociale ontwikkeling, de taal,... vertraagd ontwikkelt, zijn deze problemen vaak al op jonge leeftijd zichtbaar. Soms komen de problemen echter pas aan het licht wanneer het kind minder goed presteert op school of gedragsproblemen vertoont¹.

Een zorgoverleg wordt georganiseerd. Het is in deze fase de bedoeling om in overleg de onderwijs-, opvoedings- en ondersteuningsbehoeften te formuleren en naar een passende aanpak te zoeken.

Afhankelijk van de ernst van de problemen kan het nodig zijn om gelijktijdig een traject van handelingsgerichte diagnostiek op te starten met het CLB. Op dit moment start voor deze leerling de fase van uitbreiding van zorg. Bij heel duidelijke signalen van verstandelijke beperking kan deze fase kort zijn.

¹ Maes B., Penne A., Petry K., Kinderen en jongeren met een verstandelijke beperking, in: Grietens H., Vanderfaillie J., Hellinckx W., Ruijsenaers W., Handboek Orthopedagogische Hulpverlening 1, Acco, Leuven, 2005.

1 Zorgoverleg

De leerkracht neemt hierbij een centrale plaats in. De leerkracht signaleert vanuit evaluaties en observaties dat de leerling niet leeftijdsadequaat functioneert of steeds lage resultaten behaalt. Ook de beperkte betrokkenheid van de leerling op het schoolse aanbod kan in deze fase aanleiding zijn tot een zorgoverleg.

Indien deze leerlingen niet tijdig worden gesignaleerd, kunnen zij gedemotiveerd geraken en werkhouding- en/of gedragsproblemen ontwikkelen.

2 Verzamelen van informatie

Het behoort tot de professionaliteit van de school om alert te zijn voor de ontwikkeling van alle leerlingen.

Naast de informatie die ouders, leerling en leerkracht(en) aanbrengen, blijft het nodig om breed te kijken om de onderwijs-, opvoedings- en ondersteuningsbehoeften zo goed mogelijk te bepalen in respectvolle en constructieve communicatie met alle betrokkenen.

- **Gesprekken met leerkrachten en ouders**

De samenwerking met de ouders wordt verder gezet en de ouders worden steeds betrokken bij het bepalen van de de onderwijs-, opvoedings- en ondersteuningsbehoeften. De school heeft hier de verantwoordelijkheid om het initiatief te nemen.

Mogelijke aandachtspunten in het kleuteronderwijs:

- evolutie in de spraak- en taalontwikkeling;
- gedrags- en emotionele ontwikkeling;
- evolutie in de motorische ontwikkeling;
- ontwikkeling van basiscognitieve vaardigheden (tijd, ruimte, categoriseren, sorteren,...);
- evolutie in de sociale interacties;
- leeftijdsadequaat spelniveau;
- begrijpen en verwerven van de instructietaal;
- taakspanning;
- initiatief nemen;
- zelfredzaamheid;
- opvallend uiterlijk van het kind;
- afwezigheden van het kind op school;
- ...

Verhoogde zorg Zwakbegaafdheid en verstandelijke beperking

Mogelijke aandachtspunten in het lager en secundair onderwijs:

- begrijpen en verwerven van instructies;
 - verbanden leggen;
 - werktempo, problemen met betrekking tot werkhouding;
 - schoolprestaties;
 - concentratie;
 - adequaat sociaal gedrag vergeleken bij leeftijdgenoten;
 - weerbaarheid in groep;
 - zelfredzaamheid;
 - zelfstandigheid;
 - initiatief;
 - afwezigheden van de leerling op school;
 - ...
- Vooral de combinatie van meerdere signalen op verschillende ontwikkelingsgebieden moet de aandacht trekken.

• **Gesprekken met leerlingen²**

Hoewel dagelijks veel gecommuniceerd wordt op school, blijkt dat individuele gesprekken met leerlingen nog weinig systematisch gebeuren. Gesprekken met leerlingen over hun interesses, ervaringen, moeilijkheden, sociale relaties, ... kunnen belangrijke informatie opleveren. Deze gesprekken hebben op zich al een positieve invloed. Door de leerlingen actief te betrekken voelen ze zich gerespecteerd en gestimuleerd.

Gesprekken met leerlingen houdt men het best eenvoudig, duidelijk en concreet. Goed luisteren, doorvragen en geregeld samenvatten is dan ook belangrijk. Gun de leerlingen de tijd om vragen te stellen en vragen te beantwoorden.

Op het einde van het gesprek kan men controleren of de boodschap goed is overgekomen. Dit kan men doen door de leerling de boodschap in zijn eigen woorden te laten herhalen.

Bevragen van de wijze waarop de leerling aan zijn taak begint, hoe hij redeneert, hoe hij de regels toepast, hoe hij controleert... levert informatie op die bruikbaar is bij een handelingsgerichte aanpak.

• **Observeren**

Bij observaties zijn niet alleen de resultaten van activiteiten van belang, maar ook de kwaliteit van de activiteiten en de manier waarop deze beleefd worden. Zie hulpmiddel 'observeren' in het algemeen deel.

² Pameijer N., Van Beukering T., De Lange S., Schulpen Y., Van De Veire H., Handelingsgericht werken in de klas. De leerkracht doet er toe!, Acco, Leuven, 2010, blz. 127 - 142

Verhoogde zorg Zwakbegaafdheid en verstandelijke beperking

- **Leerlingvolgsystemen**

Leerlingvolgsystemen leveren nuttige informatie over ontwikkeling en vaardigheden. Aanvullend kan voor kleuters een specifiek instrument³ het eerste vermoeden van beperkingen in het functioneren helpen bevestigen.

³ Kleuters veilig oversteken: kleutervolgsysteem (voor kinderen tussen 2,5 en 6 jaar), SIG, Destelbergen, 2005 - zie diagnostisch materiaal

3 Onderwijsbehoeften en aanpak bepalen

Om aan de onderwijs- en opvoedingsbehoeften van de leerling tegemoet te komen kan de school bijvoorbeeld de leerling zoveel mogelijk betrekken bij de activiteiten, gradueel de moeilijkheidsgraad opvoeren, werken met positieve feedback en bekrachtigers, zelfstandig werken bevorderen en gebruik maken van diverse didactische werkvormen.

Ter illustratie enkele voorbeelden van mogelijke onderwijs-, opvoedings- en ondersteuningsbehoeften:

Deze leerling heeft instructie nodig

- die kort en duidelijk is;
- die aangeeft hoe de leerling stapsgewijze aan de slag kan.

Opdrachten nodig

- die aansluiten bij gekende vaardigheden, zodat ook succeservaringen worden beleefd;
- een haalbare uitdaging bieden.

Leeractiviteiten die

- aansluiten bij zijn interesses en daardoor meer aanspreken en motiveren;
- voldoende herhaling aanbieden om vaardigheden te automatiseren.

Een klasseninrichting nodig die

- coöperatief leren mogelijk maakt;
- het opvolgen van de leerling vergemakkelijkt.

Feedback nodig

- die motiverend werkt;
- die bevestigend werkt.

Groepsgenoten nodig

- bij wie hij kan aansluiten;
- die hem accepteren.

Leerkrachten nodig die

- voldoende differentiëren, zodat de leerling op zijn niveau vooruitgang maakt;
- geloven in de mogelijkheden van het kind en 'leren op eigen tempo' respecteren.

Ouders nodig die

- emotionele steun kunnen bieden waardoor het kind zich aanvaard voelt;
- het kind stimuleren, maar ook voldoende ontspanning en rust geven.

4 Plannen, handelen en evalueren

In deze fase wordt bij voorkeur geïntegreerd gewerkt en blijft de leerling zoveel mogelijk betrokken bij de klassikale lessen. De aanpak in de klas sluit aan bij het gewone onderwijsaanbod en wordt aangepast aan de behoeften van leerlingen via differentiatie en ondersteunende maatregelen.

Wenselijke en mogelijke maatregelen:

- bij het oefenen of leren van nieuwe vaardigheden of leerstof de nodige tussenstappen aanbieden;
- aangepaste rapportering;
- oefeningen in de gebruikte handleidingen selecteren die prioritair dienen 'gekend te zijn' of 'aangeboden' te worden;
- een aangepaste instructiewijze met bijvoorbeeld enkelvoudige opdrachten;
- de gelegenheid bieden om langer concreet of schematisch te oefenen met verschillende werkvormen en materialen;
- aangepaste materialen, bijvoorbeeld: aangepast lees-, rekenmateriaal,...;
- werken met ondersteuning van een klasgenoot;
- ...

In principe volgt het zorgteam de afspraken op en evalueert de maatregelen. Alle partners worden hier volgens een duidelijke bepaalde timing en op een afgesproken wijze bij betrokken.

Het resultaat van deze evaluatie kan zijn:

- de genomen maatregelen volstaan;
- de genomen maatregelen volstaan maar er is een vermoeden van beperkte mogelijkheden, zwakbegaafdheid...Op dat moment kan er overgestapt worden naar de fase van uitbreiding van zorg.
- De genomen maatregelen volstaan niet en er wordt in overleg met de betrokkenen een traject van handelingsgerichte diagnostiek opgestart met het CLB. Op dat moment start voor deze leerling de fase van uitbreiding van zorg.

Redenen om te starten met uitbreiding van zorg:

- een te grote discrepantie tussen de prestaties van de leerling en zijn klasgenoten;
- werkhouding- en/of gedragsproblemen;
- blijvende desinteresse en onbehagen;
- weinig evolutie in de leerprestaties;
- ...